

YOSHLARNI YOT G'OYALARGA BERILISHIDA XARAKTER AKSENTUATSIYASINING TA'SIRINING PSIXOLOGIK JIXATLARI

University of business and science

Psixologiya yo'nalishi 23-33 guruh talabasi

Usmanova Madinaxon Xusanovna

Ilmiy raxbar: Jurayev Xaydarjon Odilboyevich

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2585-8439>

Annotatsiya: Hozirgi kunda yoshlar orasida yot g'oyalarga berilish holatlari ko'p kuzatilmoqda. Ushbu maqolada yoshlarni yot g'oyalarga berilishining ijtimoiy-psixologik jihatlari ko'rib o'tiladi.

Kalit so'zlar: g'oya, din, qadriyat, e'tiqod, jaholat, globallashuv, ommaviy madaniyat, mafkura, fuqorolik jamiyati, ijtimoiy-psixologik qarashlar.

Аннотация: В настоящее время среди молодежи немало случаев поддач чужим идеям. В данной статье рассматриваются социально-психологические аспекты приобщения молодежи к зарубежным идеям.

Ключевые слова: идея, религия, ценности, вера, невежество, глобализация, массовая культура, идеология, гражданское общество, социально-психологические взгляды.

Annotation: Nowadays, there are many cases of giving in to foreign ideas among young people. In this article, the socio-psychological aspects of giving young people to foreign ideas are considered.

Key words: idea, religion, value, faith, ignorance, globalization, mass culture, ideology, civil society, socio-psychological views.

KIRISH

Hozirgi globallashuv va axborotlashuv sharoitida yoshlarning ongiga turli yot, destruktiv va radikal g'oyalar tez va oson kirib kelmoqda. Ushbu jarayonda shaxsning

individual-psixologik xususiyatlari, xususan, xarakter aksentuatsiyasi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Xarakter aksentuatsiyasi shaxs xarakterining ayrim jihatlarining me'yor doirasida, biroq kuchaygan holda namoyon bo'lishi bilan tavsiflanadi va yoshlarning ijtimoiy ta'sirlarga bo'lgan sezgirligini belgilab beradi. Ekstremizm va terrorizm muqaddas Islom diniga aloqador bo'lmasdan, muayyan diniy konfessiya va tashkilotlardagi ashaddiy mutaassibona unsurlarning faoliyati mafkurasining natijasi ekanligini har bir yosh avlodga tushuntirish bugungi kunning dolzarb mavzularidandir. Holbuki, dinda mutaassibona e'tiqodda bo'lish va sof islomiy e'tiqoddan bexabarlik ekstremizm va terrorizmning asl manbalaridan biridir.

Jaholatdan o'zini asrash har bir e'tiqodli insonning musulmon sifatidagi burchidir. Chunki islomning o'zida yaxshini yomondan, tafakkurni jaholatdan, ilmni ko'r-ko'ronalikdan ajratish ma'yorlari belgilab berilgan.

Xarakter aksentuatsiyasiga ega bo'lgan yoshlar psixologik jihatdan emotsional beqarorlik, yuqori ta'sirchanlik, o'ziga ishonchsizlik yoki aksincha, haddan tashqari o'zini namoyon qilish ehtiyoji bilan ajralib turadi. Ushbu xususiyatlar ularni tashqi g'oyaviy ta'sirlarga nisbatan zaifroq qiladi. Yot g'oyalar ko'pincha shaxsning ichki bo'shligi, ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklari va identifikatsiya muammolaridan foydalanadi. Ayniqsa, o'smirlik va yoshlik davrida shaxsning "men-konsepsiyasi" to'liq shakllanmagan bo'lib, xarakter aksentuatsiyasi ushbu jarayonni murakkablashtiradi. Natijada yoshlar o'zlariga psixologik tayanch va ma'no beruvchi har qanday g'oyani tez qabul qilishga moyil bo'ladilar. Hozirgi globallashuv sharoitida dunyoda kuchayib borayotgan turli ma'naviy tahdidlarning oldini olish, "ommaviy madaniyat"ning zararli ta'siridan yoshlarni himoya qilish masalalari tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Yosh avlod o'rtasida sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, yoshlar ongini yot g'oyalar ta'siridan asrash, axborot xurujlariga qarshi mafkuraviy immunitetni shakllantirish, jinoyatchilik, huquqbuzarlik, giyohvandlik, diniy ekstremizm va terrorizm illatlarining oldini olishga ko'maklashish hamda yoshlarda vatanparvarlik tuyg'usini yuksaltirish lozim.

Axborot globallashuvi tufayli turli mafkuraviy ta'sirlar, ayniqsa, yoshlar tafakkurini egallashga qaratilgan g'arazli xurujlar tobora kuchaygan bugungi davrda bunday xatarlarga qarshi doimo sergak, ogoh va hushyor bo'lib yashash har birimizning burchimizdir. Yurtimizda yosh avlodning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini to'g'ri shakllantirish, ularni turli tahdidlardan himoya qilish, ongu tafakkurini yuksaltirish ma'naviy-ma'rifiy sohalarda amalga oshirilayotgan islohotlarning eng asosiy yo'nalishlaridan biridir.

Globalashuvning yoshlar tarbiyasiga o'tkazayotgan salbiy ta'siri quyidagilarda namoyon bo'lmoqda:

Darxaqiqat, yoshlarimiz xar xil yot g'oyalarga aldanib kirib qolganliklari, ko'ngilsiz xodisalarni keltirib chiqarayotganligi ularning psixologik immunitetini shakllantirishimiz va barqarorlashtirishimiz yo'lidagi ishlarni kuchaytirishimizni taqozo etadi. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, ko'pchilik yot g'oyalarga beriluvchilar o'z faoliyatlarida albatta, turli xil buzg'unchiliklarni amalga oshirishga tayyorgarlik ko'radilar. A'zolari tayyorlash jarayonida psixologik ishlov berish va targ'ib kilinayotgan g'oyalarning xaq ekanligiga ishonchni mustaxkamlash maqsadida ularga sodir etilgan "shaxidlik" xarkatlari, terrorchilik aktlari video yozuvlari tushurilgan disklar mazkur xarakatlarning "to'g'riligi" xususidagi Qur'ondan iqtiboslar bilan birga qo'yib beriladi. Tayyorgarlik davrida narkotik va psixotrop vositalardan xam foydalanilishi mumkin.

Nazariy o'rganishlar shuni ko'rsatmoqdaki, turli xil yot g'oyalarga beriluvchilar aloxida bir belgilarga ega bo'lmagan, bizning qatorimizda yashab kelayotgan, ammo o'zining noturg'unligi asosida yot g'oyalarni o'zlashtirib olgan kishilar bo'lib, ularning xarakat mazmunini aynan shu jixat belgilaydi. G'oyaviy taxdidlarni psixologik jixatdan taxlil qilar ekanmiz, diniy aqidaparaslik terrorizm bilan qo'shila borgach, o'zini va yuzlab begunox odamlarni o'ldirish, kamikadzelik xodisalari sodir bo'la boshlaganini ko'rishimiz mumkin. 2004 yilning boshida Moskva shahrining "Avtozavodskaya" metrobekati sodir qilingan terroristik xurujga munosabat bildirgan zamonaviy gumanitar institutining professori psixolog Yuriy Antonyan

terroristik kamikadzening psixologik jixatlarini quyidagicha tasvirlaydi: “Menimcha, o‘zini-o‘zi o‘ldiruvchi terroristlar - nekrofillar, ya’ni o‘limni sevuvchilar toifasiga mansubdirlar. O‘lim ular uchun yaqin tushunarli orom xolatidir. Bu esa ularda boshqalarga nisbatan ustunlik xissini beradi. Ular xuddi butun dunyo ularga muttasil xavf solayotgandek boshqalardan o‘zini ximoya qilish xadigi bilan yashaydi. Shu sababli odamlarni keskin ravishda “biznikilar”, va “begonalar” ga bo‘lib yashaydilar. Ulardan “begonalar”ga nafrat, g‘azab yog‘ilib turadi. Shuning uchun “begonalar”ga eng shafqatsiz dushmanlik choralarini ko‘radilar”.

Ayniqsa, o‘smirlik va yoshlik davrida shaxsning “men-konsepsiyasi” to‘liq shakllanmagan bo‘lib, xarakter aksentuatsiyasi ushbu jarayonni murakkablashtiradi. Natijada yoshlar o‘zlariga psixologik tayanch va ma’no beruvchi har qanday g‘oyani tez qabul qilishga moyil bo‘ladilar.

Shizoid tipdagi yoshlar ijtimoiy chekinish, ichki dunyoga berilish bilan tavsiflanadi. Ular real ijtimoiy aloqalarning o‘rnini virtual yoki mafkuraviy jamoalar bilan to‘ldirishga intiladi. Bu holat yot g‘oyalarning yashirin, intellektual shakllariga berilish xavfini oshiradi.

Tashvishli (anksioz) tipga mansub shaxslar xavfsizlik va himoya ehtiyojini kuchli his etadilar. Radikal yoki ekstremistik g‘oyalar ularga soxta barqarorlik va “to‘g‘ri yo‘l” illyuziyasini berishi mumkin.

Emotiv tip vakillari adolat, rahm-shafqat va ezgulik tushunchalariga yuqori sezgirlik bilan yondashadilar. Yot g‘oyalar ularning hissiy zaif nuqtalaridan foydalanib, manipulyativ yo‘l bilan ongiga singdirilishi ehtimoli yuqori.

Demonstrativ (isteroid) tipdagi yoshlar e’tibor va tan olinishi ehtiyojini kuchli his qiladilar. Yot g‘oyalar ularga “qahramonlik”, “alohidalik” va “muqaddas vazifa” obrazlarini taklif etib, g‘oyaviy ta’sir doirasiga tortadi.

Beqaror (nestabil) tip esa irodaning sustligi va ijtimoiy nazoratga bo‘ysunmaslik bilan ajralib turadi. Bu yoshlar tasodifiy muhit va guruh ta’siriga tez

berilib, g'oyaviy tanqidiy fikrlash yetishmasligi sababli yot qarashlarni qabul qilib oladilar.

Xarakter aksentuatsiyasi o'z-o'zicha yot g'oyalarga olib kelmaydi, biroq ijtimoiy muhitdagi salbiy omillar bilan qo'shilganda xavf omiliga aylanadi. Oila nazoratining sustligi, muloqot yetishmasligi, ijtimoiy adolatsizlik hissi, ma'naviy bo'shliq va yolg'izlik aksentuatsiyalangan xarakter belgilarini kuchaytiradi.

Yot g'oyalar aynan ushbu psixologik zaif nuqtalarga yo'naltirilgan bo'lib, yoshlarning ehtiyojlarini soxta yo'l bilan qondirishga harakat qiladi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki yoshlarning yot g'oyalarga berilishida xarakter aksentuatsiyasi muhim psixologik omil hisoblanadi. Ayrim aksentuatsiya tiplari g'oyaviy manipulyatsiyaga nisbatan sezgir bo'lib, salbiy ijtimoiy sharoitda bu holat xavfli oqibatlarga olib kelishi mumkin. Shu sababli, yoshlar bilan olib boriladigan psixologik-profilaktik ishlar xarakter aksentuatsiyasini inobatga olgan holda tashkil etilishi zarur. yoshlarni vatanparvarlik ruxida tarbiyalash, ularda mafkuraviy immunitet, axborot madaniyatini shakllantirish keng ilmiy jamoatchilik, ota-onalar va xar bir ongli fuqaro oldida turgan dolzarb masala xisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdumutal Zakurillayevning "G'oyalar kurashi" kitobi.
2. O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligining 17:28 08 May 2019 Jamiyat 18154
3. Taskarayevna, N. Z., Yuldibayevna, B. G., Niyazova, N., Shehzadi, I., & Turayev, S. (2026). Pedagogical Transformations: Agentic AI as a Co-Teacher and Learning Partner. In *Multidisciplinary Perspectives on Agentic AI in Educational Systems* (pp. 63-86). IGI Global Scientific Publishing.
4. Gulmira, B. (2019). Semantic and psychological relationship of Envy and Jealousy. In *Bridge to science: research works* (pp. 174-176).
5. Yuldibayevna, B. G. (2020). Masofaviy ta'limdagi talaba shaxsini tarbiyalashda psixologik tavsiyalar. *Science and Education*, 1(1), 454-457.

6. Odilboyevich, J. X. (2025). BOSHLANG'ICH SINIF O 'QUVCHILARINING INDIVIDUAL PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI VA TA'LIM TARBIYANING AHAMIYATI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 84(1), 338-342.
7. Odilboyevich, J. X. (2025). O'SMIRLIK YOSHIDA YUZAGA KELADIGAN REFLEKSIV KOMPETENTSIYANI PSIXOLOGIK VA PEDAGAGIK XUSUSIYATLARI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 84(1), 320-330.
8. Xusanboy, X. G., & Odilboyevich, J. X. (2025). KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O 'QUVCHILARDA SHAXSLARARO MUNOSABATLARINING PERSEPTIV JIXATLARI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 84(1), 331-337.
9. Odilboyevich, J. X. (2025). O 'SMIRLARDA XARAKTER AKSENTUATSIYASI VA UNING BOSHQA XULQ-ATVOR SHAKILANISHGA TA'SIRINING PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 59(2), 338-347.
10. Odilboyevich, J. X. (2025). SHAXS XARAKTERIGA TASHXIZ QO 'YISHDA PROFAYLING METODINING PSIXOLOGIK JIXATLARI. *Advances in Science and Education*, 1(03), 77-79.
11. Jurayev, X. (2025). O 'smirlarda xarakter aksentuatsiyasining o 'ziga bo 'lgan ishonch rivojlanishiga ta'sirining psixologik xususiyatlari. *MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI JURNALI*, 3(12).